

ДІЄПРИСЛІВНИК

Дієприслівник — особлива незмінна **форма дієслова**, що означає додаткову дію або стан, яка супроводить іншу, основну дію. У реченні дієприслівник найчастіше пов'язаний із дієсловом-присудком і є обставиною. *Женя сидів зіщулюючись*. Дієприслівники відповідають на питання

Що роблячи? Що зробивши?: *захлинаючись, кажучи*.

Дієприслівник має ознаки дієслова (вид і час) та **прислівника** (незмінність, залежність від дієслова-присудка, значення обставини).

Вид дієприслівника залежить від виду дієслова, від якого їх утворено: *терпіти* — *терплячи* (недоконаний вид).

Дієприслівники теперішнього часу означають другорядну дію, що відбувається **одночасно з основною**: *Данило мчить не оглядаючись*.

Дієприслівники минулого часу означають другорядну дію, яка передувала основній: *Розігнавшись, стрибнув Петро*.

Дієприслівник — незмінна форма дієслова, тому він не має закінчення.

ТВОРЕННЯ Й ВЖИВАННЯ ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

Дієприслівники доконаного виду творяться від основи інфінітива дієслів доконаного виду за допомогою суфіксів **-вши, -ши**: *сказа(ти) — сказавши, побачи(ти) — побачивши, розцівіс(ти) — розцівівши, перемог(ти) — перемігши*.

Практично це робиться так: дієслово ставиться в чоловічому роді минулого часу й до нього додається **-ши**:

подумав — подумавши, оглянув — оглянувши, підбіг — підбігши.

Дієприслівники недоконаного виду творяться від основи теперішнього часу недоконаного виду за допомогою суфіксів **-учи, -ючи** (від дієслів I дієвідміни) і **-ачи, -ячи** (від дієслів II дієвідміни): *жив(уть) — живучи, розумі(ють) — розуміючи, бачать — бачачи, сид(ять) — сидячи*.

Практично це робиться так: дієслово ставиться в 3-й особі множини теперішнього часу і замість **-ть** додається **-чи**:

ду-маю(ть) — думаючи, терпля(ть) — терплячи, гуркочу(ть) — гуркочучи, гуркотя(ть) — гуркотячи.

У кінці дієприслівників завжди пишеться буква **И**:

подумавши, розповівши, розповідаючи, кажучи.

!!! **Дієприслівники недоконаного виду** треба **відрізнити** від близьких за звучанням активних дієприкметників у називному (знахідному) відмінку множини, які, на відміну від дієприслівників, відповідають на питання **я к і?** і мають закінчення **-і**:

(що ро бл яч и?) *сяючи* і (які?) *сяючі*, (що р о бл яч и?) *сидячи* і (я к і?) *сидячі*.

Наприклад, у реченні

Десятки прожекторів з валу вдарили промінням, засліплюючи наступаючі війська. засліплюючи — дієприслівник, бо відповідає на питання що роблячи?; наступаючі — дієприкметник, бо відповідає на питання які?

Дієприслівник можна вживати лише тоді, коли в реченні до одного діяча відноситься **щонайменше дві дії**:

Якщо не подумаєш, то й кілочка не затешеш. — Не подумавши, й кілочка не затешеш (Нар. творчість).

!!! В реченні:

Коли я проходив Ботанічним садом, мою увагу привернули рідкісні в нас дерева мигдалю.

не можна утворити дієприслівник, бо тут кожна дія стосується **іншого діяча**:
проходив — я; привернули увагу — дерева.

Інша річ, якби речення було побудоване так:

Коли я проходив Ботанічним садом, я звернув увагу на дерева мигдалю

— тоді в ньому можна було б використати дієприслівник:

Проходячи Ботанічним садом, я звернув увагу на дерева мигдалю.

ДІЄПРИСЛІВНИКОВИЙ ЗВОРОТ

Дієприслівник, як і інші форми дієслова, може мати залежні від нього слова:

Вихопившись (куди?) на узвишшя, кінь розкотисто заіржав, радіючи (чому?) молодій своїй силі (В. Чемерис).

Дієприслівник разом із залежними від нього словами утворює **дієприслівниковий зворот**, який у реченні виконує роль поширеної обставини.

В усному мовленні дієприкметниковий зворот **відокремлюється** від решти компонентів речення паузами, а **на письмі — комами**:

*Іноді туман на озері розривається, **одкриваючи блідо-блакитну воду** (Леся Українка). Літа не минули, лиш, **втомившись жаром палким**, на хвилину заснули (Б. Лепкий). **Вертаючись додому**, Юхим з греблі побачив сина (А. Головка).*

ЦЕ ТРЕБА ЗНАТИ!

1. Відокремлюються й одиничні дієприслівники (без залежних слів):

***Гуркочучи**, проїхала колона вантажних машин.*

2. Не відокремлюється одиничний дієприслівник та фразеологізм із дієприслівником, якщо вони стоять після присудка і відвідають на питання як?

*Дівчата йшли **співаючи**. На всі запитання хлопець відповідає **не моргнувши оком**.*